

1) Είδος έργου: Στέρνα Υδραγωγείο Σιντριβάνι Κρήνη Άλλο (τι) _____

2) Υλικά από τα οποία κατασκευάστηκε _____

3) Τα παραπάνω υλικά είναι διαθέσιμα στην περιοχή ή τα εισήγαγαν από κάπου αλλού; _____

4) Ποια είναι τα κύρια τμήματα του έργου π.χ. έχει δεξαμενή, σωλήνες, τοίχους, κολώνες, οροφή, αυλάκια, κρουνό, ανοίγματα, στόμια, κ.λπ. Περιγράψτε το σχήμα και τη δομή του _____

5) Έχει κάποιο διακοσμητικό στοιχείο; Αν ναι, τι συμβολίζει; _____

6) Πότε κατασκευάστηκε; _____

7) Με ποια ονομασία είναι γνωστό το μνημείο; _____

8) Από προέρχεται το νερό; _____

9) Που πηγαίνει μετά; _____

10) Ποιος/οι το χρησιμοποιούσαν; _____

Χρησιμοποιείται ακόμα το έργο αυτό; _____

Σε μια σελίδα χαρτί σχεδίασε τη δική σου κρήνη, στέρνα, ...

Άλλες παρατηρήσεις _____

Τι σου φάνηκε πιο ενδιαφέρον στη δραστηριότητα; Για ποιο λόγο; _____

Υπήρξε κάτι που σε δυσκόλεψε; Γιατί; _____

Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ

ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΝΑΡΧΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΕΚΤΙΜΗΣΕ

ΤΟ ΝΕΡΟ ΩΣ ΠΗΓΗ ΖΩΗΣ

Η ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ

ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΝΑΡΧΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΕΚΤΙΜΗΣΕ

ΤΟ ΝΕΡΟ ΩΣ ΠΗΓΗ ΖΩΗΣ

Η κρήνη του Μαυρογένη στην Πάρο © Βασίλης Ψαλλιδάς / MIO-ECSDE

Από τα πανάρχαια χρόνια, οι άνθρωποι ανέπτυξαν ιδιαίτερες τεχνικές για τη συγκέντρωση, την αποθήκευση και τη διανομή του νερού. Οι **κρήνες** (βρύσες) είναι πολύ διαδεδομένες στην Ελλάδα ήδη από την αρχαιότητα: η Εννεάκρονος και η Κλεψύδρα στην Αθήνα, η Κασταλία στους Δελφούς, κ.ά. Στην αρχαία Ρώμη στις δημόσιες κρήνες το νερό ανάβλυζε από κάποιο γλυπτό (σιντριβάνια). Στο Βυζάντιο κυριαρχεί η «φιάλη», κρήνη στην αυλή των μοναστηριών, με διάκοσμο από τη χριστιανική παράδοση (σταυροί, χερουβείμ, κ.ά.) για να «προστατεύουν το νερό, την πηγή της ζωής, από τα κακά πνεύματα». Οι άνθρωποι πίστευαν ότι το νερό ήταν ευπρόσβλητο από «κακές» δυνάμεις κάτι που εκφραζόταν μέσα σε δοξασίες και μυθολογίες για υπερφυσικούς φύλακες των νερών, δράκους, τέρατα, φίδια, κ.λπ. Στα νεότερα έθιμα επιβιώνουν πολλές δοξασίες από την αρχέγονη λατρεία του νερού και που επηρέασαν το διάκοσμο της κρήνης με **συμβολικά** σχέδια (δράκοι, αετοί, φίδια, λιοντάρια, κ.ά.). Πεντάλφες, κυπαρίσσια, γλάστρες, ρόδακες, αντικριστά ζώα, κ.ά. δηλώνουν ανατολικές επιρροές ενώ τα ανθοφόρα ή φρουτοφόρα αγγεία, αχιβάδες, κ.ά. δυτικές επιρροές.

Οι παραδοσιακοί τεχνίτες της πέτρας από διάφορες περιοχές της Ελλάδας (*σινάφια*) και με όλες τις ειδικότητες: χτιστάδες, λασπητζήδες, λιθοξόοι, κ.ά. κατασκεύαζαν τις κρήνες **ανοικτού** ή **κλειστού** τύπου. Γενικά, η κρήνη αποτελείται από μια πέτρινη ή μαρμάρινη ορθογώνια κατασκευή στο πλάι της οποίας προσαρμόζεται κολώνα (*παραστάδα*) που μπορεί να καταλήγει σε ένα τριγωνικό αέτωμα (*τύμπανο*) ή σε μία τοξωτή *αψίδα*. Οι ανοικτές κρήνες έχουν ένα ορθογώνιο τοίχο στην πρόσοψη του οποίου υπάρχει άλλοτε μονή ή διπλή αψίδα και άλλοτε παραλληλόγραμμη αβαθής εσοχή και σε ύψος περίπου 1μ. από το έδαφος είναι η βρύση (*κρουνός*). Από κάτω βρίσκεται η *κούφτα* που συγκρατεί μικρή ποσότητα νερού. Στη βάση του τοίχου μεταξύ δυο πεζουλιών το νερό συγκεντρώνεται σε ορθογώνια λεκάνη (*γούρνα*) που χρησιμεύει στο πότισμα των ζώων. Η πρόσοψη μπορεί να έχει ορθογώνιες *παραθύρες* για την τοποθέτηση αναθημάτων, εικόνων, κ.λπ. Οι κλειστού τύπου κρήνες σκεπάζονται με στέγη σε σχήμα πυραμίδας ή με θόλο. Η στέγη στηρίζεται σε έναν, δύο ή τρεις τοίχους, και κολώνες αντίστοιχα, κατασκευασμένες από ξύλο ή πέτρα. Το δάπεδο της κρήνης είναι πλακόστρωτο και η αποχέτευση του νερού γίνεται συνήθως με ένα μικρό υπόγειο κανάλι.

Οι **κινστέρνες** ήταν τεράστιες στέρνες που σε παλαιότερες εποχές, ιδιαίτερα στο Βυζάντιο, χρησιμοποιούνταν για τη συλλογή και την αποθήκευση του νερού και την ύδρευση ολόκληρων πόλεων. Μπορεί να ήταν ημιυπόγειες ή εξοκλήρου σκαμμένες στο έδαφος, με συνήθως ένα σημείο εισόδου. Το νερό είτε μεταφερόταν σε αυτές από άλλες περιοχές μέσω υδραγωγείων ή ήταν το βρόχινο νερό που κατέληγε εκεί, μέσα από σωληνώσεις και χτιστά αυλάκια. Το εσωτερικό τους ήταν διαμορφωμένο από κίονες που κατέληγαν σε θόλους. Οι θόλοι στην οροφή των κινστερνών προστάτευαν το νερό από το φως και τον αέρα και το διατηρούσαν δροσερό και καθαρό. Επίσης, υπήρχαν μικρά παράθυρα αρκετά ψηλά από τη στάθμη του νερού. Τα εσωτερικά τους τοιχώματα ήταν επικρισμένα με υδραυλικό κονίαμα (*κουρασάνι*) για να είναι στεγανά. Στην οροφή τους οι κινστέρνες είχαν *στόμια* απ' όπου μπορούσε κανείς να αντλήσει το νερό με κάδους. Στα στόμια - πέτρινα ή μαρμάρινα, με διακόσμηση - λαξεύονταν τα οικόσημα των ευγενών και των ηρώων της περι-

ΣΤΟΧΟΙ

* Να ανακαλύψετε την ιστορία, τον πολιτισμό και την παράδοση που συνδέονται με τα μνημεία νερού στον τόπο τους.

* Να εξασκηθείτε στην παρατήρηση, την ερμηνεία, και την σύνθεση πληροφοριών και στοιχείων.

οχής. Κινστέρνες απαντώνται σε διάφορα μέρη της Ελλάδας (Θεσσαλονίκη, κ.α.) και ιδιαίτερα στις περίφημες **καστροπολιτείες** - Μυστρά, Μονεμβασιά, Ρόδος, κ.ά. όπου η κινστέρνα ήταν ζωτικής σημασίας για την ύδρευση και άρα τη ζωή στο κάστρο. Ένα εγχειρίδιο στρατηγικής εκείνης της εποχής αναφέρει «αν το νερό έρχεται στο κάστρο από κινστέρνα, να το χρησιμοποιείς με μέτρο». Οι κινστέρνες χτίζονταν στο εσωτερικό του κάστρου, συνήθως μέσα στην ακρόπολη.

Άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Βασιλική Κινστέρνα στην Κωνσταντινούπολη που χτίστηκε τον 6^ο αιώ. μ.Χ. από τον Ιουστινιανό. Η Βασιλική Κινστέρνα έχει διαστάσεις 141μ. x 66,5μ. και μπορούσε να συγκεντρώσει συνολικά 78.000 κ.μ. νερό! Η οροφή της αποτελείται από εντυπωσιακούς θόλους ενώ περιλαμβάνει ένα «δάσος» από 336 κίονες (κορινθιακού ρυθμού) ύψους 8μ. Το νερό που συγκέντρωνε προερχόταν από ένα υδραγωγείο σε απόσταση 20 χλμ. μακριά και η κινστέρνα διασφάλιζε την ύδρευση της Κωνσταντινούπολης ακόμα και σε περιόδους ξηρασίας ή ανομβρίας. Η Βασιλική Κινστέρνα έχει κατασκευαστεί με τα απομεινάρια παλαιότερων μνημείων. Κάποια από αυτά είναι πολύ ιδιαίτερα όπως τα δύο μεγάλα κεφάλια της *Μέδουσας* που αποτελούν τις βάσεις δύο κιόνων και λέγεται ότι τοποθετήθηκαν εκεί για να προστατεύουν την κινστέρνα από τα «κακά πνεύματα».

Πηγαδόστερνα στην Καστροπολιτεία της Μονεμβασιάς © Βασίλης Ψαλλιδάς / MIO-ECSDE

* ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

www.hydrproject.net

Σκεύη & Υλικά

- χάρτης της περιοχής
- φωτογραφική μηχανή
- σημειωματάρια
- μολύβια, μολύβια

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1) Επισκεφτείτε ένα μνημείο νερού π.χ. κρήνη, σιντριβάνι, υδραγωγείο, παραδοσιακή στέρνα, κ.λπ. Παρατηρήστε και φωτογραφήστε το. Πρόκειται για ένα δημόσιο έργο ή για κατασκευή που εξυπηρετεί μία κατοικία;

2) Εντοπίστε τα εξής: Από προέρχεται το νερό; Που πηγαίνει μετά; Ποιος/οι το χρησιμοποιούσαν ή το χρησιμοποιούν ακόμα;

3) Έχει το έργο κάποιο διακοσμητικό στοιχείο; Αν ναι, να αναζητήσετε στη βιβλιογραφία αν έχει κάποια συμβολική σημασία.

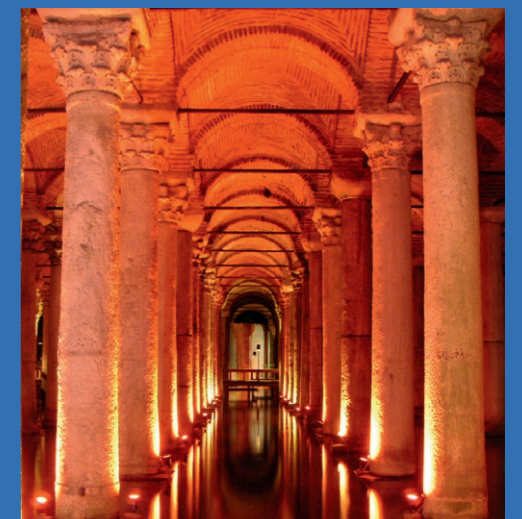
4) Αν είναι δυνατό, αναζητήστε την ιστορία του έργου π.χ.

- Πότε κατασκευάστηκε και από ποιόν; Ψάξτε για επιγραφές, ημερομηνίες, κ.λπ.

- Έχει αποκατασταθεί ή μετακινηθεί από την αρχική του θέση;

- Ρωτήστε τους ντόπιους αν υπάρχουν παλιές ιστορίες ή ακόμα παραδόσεις και έθιμα συνδεδεμένα με το μνημείο. Αναζητήστε επίσης παλιές φωτογραφίες ή σχέδια του έργου; Έχει αλλάξει;

6) Εμπνευσμένοι από το μνημείο που μελετήσατε να σχεδιάσετε τη δική σας κρήνη, σιντριβάνι, κ.λπ.

Η Βασιλική Κινστέρνα της Κωνσταντινούπολης © Βίκυ Μαλωτίδη / MIO-ECSDE